

Vështrim historik, analitik e psikosocial i vetëvrasjeve në shoqërinë shqiptare

Dr. Xhavit Shala

Drejtori i QKSHN-së, Akademia e Sigurisë

Abstrakt

Objekti i studimit dhe i hulumtimit në këtë punim, është trajtimi i dukurisë komplekse e gjithëpërfshirëse të vetëvrasjes, nën një këndvështrim psikosocial, statistikor, historik dhe analitik për të evidentuar problematikat, faktorët nxitës, nivelin e riskut të vetëvrasjes, grupet potencialisht më të rrezikuara në shoqërinë shqiptare si dhe dhënien e rekomandimeve, për hartimin e politikave për parandalim dhe reduktim të vetëvrasjes, në shërbim të një policimi më efektiv, në raport me këtë fenomen.

Në funksion të realizimit të këtij qëllimi, janë realizuar analiza të ndërthurura të shifrave dhe informacioneve të vetëvrasjeve, trendi dhe prirjet në shoqëri, duke përfshirë të dy sistemet ekonomiko-shoqërore, para dhe pas viteve 1990, me një kohështrirje për më shumë se një gjysmë shekulli, por duke u fokusuar sidomos në periudhën mes viteve 2005-2015.

Përmes një analize të thellë, të integruar dhe sintetike, studimi ka për objektiv që: të bëjë një skanim të plotë të fenomenit të vetëvrasjeve në Shqipëri, duke filluar nga viti 1945; t'u japë përgjigje pyetjeve rreth vetëvrasjeve në shoqërinë shqiptare; të identifikojë stigmat dhe paragjykimet shoqërore që e shoqërojnë atë, faktorët psikopatologjikë, biologjikë, socialë dhe kriminogjen që ndikojnë dhe ndikohen nga ky fenomen; metodat, përhapjen, grupmoshat më të rrezikuara si dhe masat për parandalimin e tyre. Në këtë punim janë bërë hulumtime e analiza, janë nxjerrë përfundime dhe janë dhënë rekomandime mbi punën e shërbimeve të policisë në trajtimin e rasteve të vetëvrasjeve.

Gjetjet kryesore të punimit nxjerrin në pah nivelin e rrezikshmërisë dhe prirjet rritëse të vetëvrasjes në Shqipëri, faktorët dhe motivet nxitëse, grupet më të rrezikuara si dhe fakte e sfida me të cilat duhet të përballen në të ardhmen, strukturat e Policisë së Shtetit, ato të shëndetit mendor e shoqëria civile. Përfundimet, konkluzionet e gjetjet kanë ndihmuar në përcaktimin e një prognoze të përafërt dhe kanë mundësuar dhënien e rekomandimeve, mbi punën e punonjësve të policisë dhe të strukturave të tjera, në kuadër të kuptimit, informimit, ndërgjegjësimit, parandalimit dhe reduktimit të vetëvrasjes, duke diktuar edhe nevojën për hartimin e një strategjie kombëtare për parandalimin e kësaj dukurie.

Fjalëkyçe: depresion, vetëvrasje, tentative, shëndeti mendor, policia, parandalim, siguria jetës.

1. Vështrim historik, analitik e psikosocial i vetëvrasjeve në shoqërinë shqiptare

Në studimin e kësaj dukurie, ne i kemi shtrirë kërkimet për sigurimin e të dhënave statistikore për vetëvrasjet, në periudhën nga viti 1945 e në vazhdim, deri në vitin 2015. Që në fillim, u ndeshëm më vështirësi në sigurimin e të dhënave statistikore të vetëvrasjeve, për vitet e para, pas vitit 1945. Të dhëna më të plota dhe në vijueshmëri për këtë problem, kemi arritur të gjejmë duke filluar nga viti 1959, por me boshllëqe për vitet 1964-1965 dhe vitet 1972-1974. Në funksion të realizimit të këtij punimi e të analizave përkatëse për vetëvrasjet, kohështrirjen mes viteve 1959-2015, e kemi ndarë në tre periudha e konkretisht:

- periudha që përfshin vitet 1959-1990;
- periudha që përfshin vitet 1991-2004;
- periudha që përfshin vitet 2005-2015.

Secila nga këto tre periudha, është ndarë në nën periudha dhe janë studiuar nga ana jonë në të gjithë parametrat e tyre, por për efekt të hapësirës në dispozicion do të përqendrohemi në mënyrë të veçantë, në periudhën 2005-2015.

1. Vetëvrasjet në shoqërinë shqiptare, vitet 1959-1990

Trajtimi i problemit të vetëvrasjeve në këtë periudhë ishte një temë tabu dhe trajtohej në kategorinë “sekret”¹. Sistemi në atë kohë e politizoi edhe fenomenin e vetëvrasjes. Nuk mund të gjykohej ose analizohej publikisht ky fenomen, ndonëse vetëvrasja nga pikëpamja juridike trajtohej si krim. Pavarësisht se ishte një temë tabu, nga kërkimet e zhvilluara rezulton se, për periudhën 1959-1990, institucionet e sigurisë (Ministria e Punëve të Brendshme) kanë informuar në vazhdimësi autoritetet shtetërore e ato partiake dhe i kanë kushtuar vëmendje, shifrave në rritje të vetëvrasjeve². Për këtë, ata janë përpjekur dhe, pavarësisht kufizimeve dhe politizimeve të kohës, kanë zhvilluar analiza të hollësishme rreth vetëvrasjeve, shkaqeve

¹ Në paragrafin e fundit të informacionin mbi vetëvrasjet që Ministri i Punëve të Brendshme i asaj kohe, Kadri Hazbiu, i dërgonte Kryetarit të Këshillit të Ministrave, Mehmet Shehu Nr. Prot. 2050, datë 5.12.1970, theksonte se ky material “ka karakter sekret dhe duhet trajtuar dhe administruar sipas rregullave përkatëse. Me përmbajtjen e tij është mirë të njihen kuadrot që do ta gjejë me vend sekretari I-rë i Komitetit të Partisë të rrethit”. Për më tepër shih: Informacion mbi vetëvrasjet dërguar kryetarit Këshillit të Ministrave të RPSH. Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr. 50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1911. Viti 1970. Faqe 9.

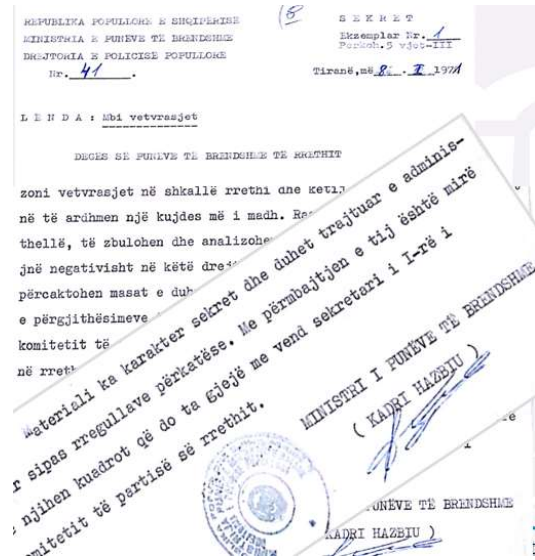
² Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr. 50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1454 “Relacion i KQ të PPSH-së për krimet e vetëvrasjet në vitet 1962 – 1963”; Viti 1963; Kutia 26; Seksioni politik; faqe 1-4; Informacion mbi vetëvrasjet dërguar kryetarit të Këshillit të Ministrave të RPSH. Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr. 50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1911. Viti 1970. Faqe 1-9.

e motiveve ndikuese në vetëvrasje, duke trajtuar në detaje problematikat, si dhe, kanë dhënë rekomandimet përkatëse për strukturat partiake, ato të sigurisë, shëndetësisë, etj., me synim marrjen e masave për trajtimin dhe reduktimin e rasteve të vetëvrasjeve.³ Për këtë problem, janë bërë analiza e ngritur grupe të përbashkëta edhe me organet e hetimit.⁴

Në periudhën 1959-1990 janë evidentuar 1455 raste të vetëvrasjeve. Që në atë periudhë, vetëvrasja është evidentuar si fenomen shqetësues, në rritje, në shoqërinë shqiptare. Nga analiza e të dhënave të vetëvrasjeve për vitet 1959-1961, rezulton se janë evidentuar 88 vetëvrasje. Nga analiza e tyre, rezulton se në këtë periudhë, vetëvrasjet ishin kryesisht të përhapura në zonat rurale e që preknin më shumë meshkujt, grup-moshat 51-90 vjeç, të kryera më së shumti për arsye shëndetësore.

Në vitet 1962-1963, rezulton se vetëvrasjet ishin rritur me 8.8%, në krahasim me dy vitet e mëparshme⁵, ishin të përhapura më së shumti në zonat rurale, preknin grup moshat 18-30 vjeç, bujqit e të papunët dhe ndodhnin më shumë për shkak të sëmundjeve kronike të pashërueshme⁶ dhe problemeve në zbatimin e kodeve morale të kohës.

Në vitet 1966-1970, kanë ndodhur 282 vetëvrasje ose 2.8 vetëvrasje për 100 mijë banorë, të përhapura kryesisht në zonat rurale⁷, më shumë tek meshkujt⁸, të rinjtë të moshës 18-25 vjeç⁹ si dhe të moshuarit mbi 50 vjeç e te femrat e reja, për shkak të sëmundjeve psikike apo për probleme, që lidhen me mosrespektimin e kodeve morale të kohës dhe u realizuan më

³ Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr.50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1204 "Njoftim drejtuar Kryeministrit dhe Komitetit Qendror të P.P.SH: Mbi krimet dhe shkaqet e vetëvrasjeve në vitin 1959-1961; Mbi vrasjet dhe vetëvrasjet nga njerëz të pajisur me armë nga ana e organeve tona, 1-6"; Viti 1961; Kutia 21; Shtabi; faqe 1-6.

⁴ Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr.50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 2040 "Materiale studimi i përgatitur nga organet e Prokurorisë, Gjykatës dhe MPB-së mbi vetëvrasjet dhe shkaqet e tyre" Viti 1971 Kutia 40; Shtabi; Faqe 1-16.

⁵ Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr .50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1454 "Relacion i KQ të PPSH-së për krimet e vetëvrasjet në vitet 1962 - 1963"; Viti 1963; Kutia 26; Seksioni politik; faqe 1

⁶ Personat që vuanin nga sëmundje kronike të pashërueshme si skizofreni, epilepsi, etj., përbënin 38% të rasteve të vetëvrasjeve të evidentuara. Po aty.

⁷ 65% kanë ndodhur në fshat dhe 35% kanë ndodhur në qytet. Po aty. Faqe 2.

⁸ 67.7% janë evidentuar në meshkujt dhe 32.3% tek femrat. Po aty.

⁹ 26% të vetëvrasjeve i përkasin moshës 18-25 vjeç dhe 34.5% i përkasin moshës mbi 50 vjeç.

REPUBLIKA POPULLORE E SHQIPËRISË
MINISTRIA E PUNËVE TË BRENDSHME
DREJTORIA E POLICISË POPULLORE

S E K R E T

Ekzemplar Nr. 2.

Nr. 2050.

Tiranë, më 5 .XII 1970

L E N D A : Informacion mbi vetvrasjet

KRYETARIT TË KËSHILLIT TË MINISTRAVE TË RPSH

(SHOKUT MEHMET SHEHU)

T I R A N Ë

Nga analiza që i bëmë kohët e fundit shkaqeve të vetvrasjeve të ndodhura në vendin tonë, kemi arritur në disa konkluzione, që po Ne jemi të bindur se mobilizimi i organeve të punëve të brendshme dhe i organeve të tjera shtetërore e organizatave shoqërore nën udhëheqjen e Partisë, në drejtimet që u përmenden më lart, do të sjellë uljen në minimum të këtyre akteve në vendin tonë në të ardhmen.

MINISTRI I PUNËVE TË BRENDSHME

(KADRI HAZBIU)

të quajtura "të huaja" për atë shoqëri "të pastër dhe plot jetë", të cilat duhet të luftoheshin në mënyrë që të kufizoheshin. Të tilla quheshin: patriarkalizmi në familje dhe zakonet prapanike të fejesës e martesës, me 25% të rasteve; amorprobi mikroborgjeze dhe sedra e sëmurë, me 8% të rasteve; ndjenja e pronës private dhe besëtytnitë fetare, me 5% të rasteve dhe thashethemet e intrigat, me 3% të rasteve¹².

Ndërsa, në nën periudhën 1980-1990 janë evidentuar gjithsej 885 vetëvrasje ose 2.6 vetëvrasje për 100.000 banorë. Të ndara sipas viteve, muajve, grupmoshave, gjinisë, metodave të realizimit të aktit, në paraqitet në tabelën nr. 1 dhe grafikët nr. 1, 2 dhe 3 si më poshtë:

¹⁰ Informacion mbi vetëvrasjet dërguar kryetarit Këshillit të Ministrave të RPSH. Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr. 50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1911. Viti 1970. Faqe 1

¹¹ Po aty.

¹² "Informacion mbi vetëvrasjet dërguar kryetarit Këshillit të Ministrave të RPSH". Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme; Fondi nr. 50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1991; Dosja 1911. Viti 1970. Faqe 2-3. Burim i cituar.

shumë, me vetëvarje si dhe me përdorimin e armëve të zjarrit¹⁰. Duke marrë si bazë krahasimi vitin 1966, në vitin 1967, vetëvrasjet patën një rritje me 37% dhe në vitin 1968 me 21%.¹¹

Nga analiza studimore e këtyre viteve, rezultoi se nga tërësia e shkaqeve dhe rrethanave ndikuese, - me përjashtim të vetëvrasjeve që kanë ardhur si pasojë e sëmundjeve psikike (39%), të sëmundjeve të rënda e atyre patologjike (19%), - të gjitha vetëvrasjet e tjera, kanë në themel të tyre, ato që në atë kohë quheshin pikëpamje, koncepte, zakone dhe tradita

Tabela Nr. 1

Vetevrasjet ne vitet 1980-1900 sipas gjinise dhe grupmoshave																		
Viti	VV	Gjinia			Grupmosha (vjeç)													
		F	M	0-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80	mbi 80
1980	109	43	66	2	22	14	12	13	10	6	7	8	2	4	3	1	5	0
1981	120	38	82	3	15	11	25	9	12	10	8	3	7	5	6	3	2	1
1982	80	30	50	3	7	11	17	5	5	6	6	3	5	6	1	2	3	0
1983	85	41	44	2	15	21	6	3	4	5	6	4	4	6	2	0	7	1
1984	105	39	66	3	22	21	11	10	3	7	10	5	5	5	2	1	0	0
1985	74	30	44	3	14	12	9	9	4	4	4	5	8	4	0	0	0	0
1986	71	29	42	1	14	12	7	8	6	2	4	6	3	0	1	3	5	0
1987	83	35	48	0	13	18	8	12	7	8	3	3	2	2	0	2	5	0
1988	64	23	41	0	7	13	10	3	6	2	6	1	1	5	2	4	0	0
1989	54	14	40	0	13	9	5	6	5	4	4	2	1	2	0	0	2	1
1990	40	17	23	2	5	10	5	4	5	3	0	3	1	1	1	0	0	0
Shum a	885	339	546	19	147	152	115	82	67	57	58	43	39	40	18	16	29	3

Tabela Nr. 1

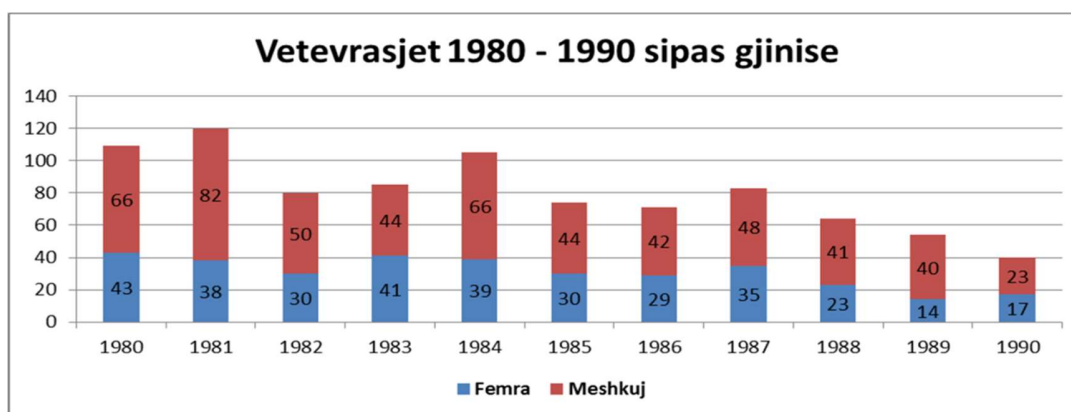

Tabela Nr. 2

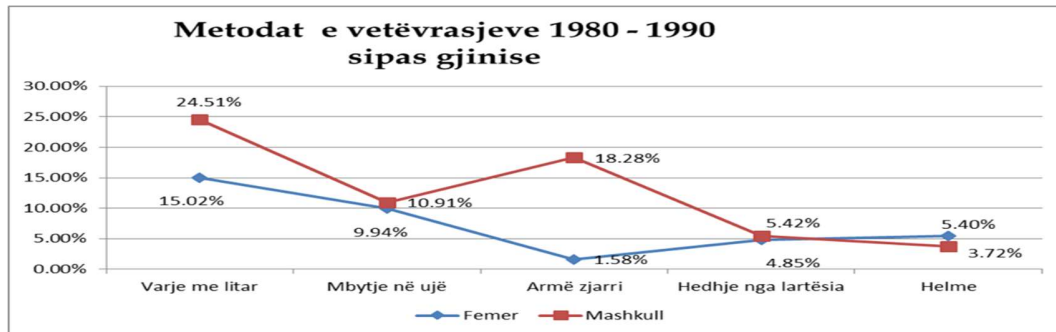
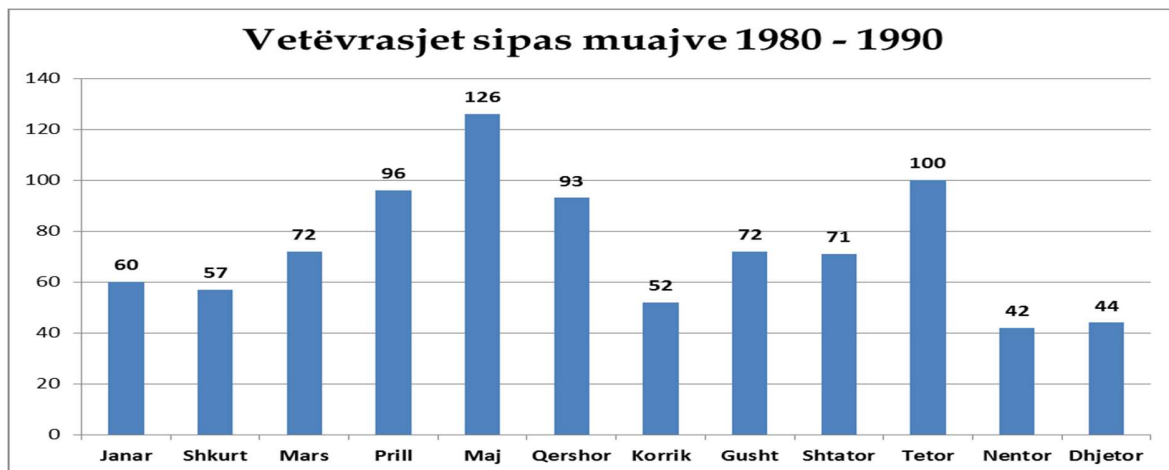

Tabela Nr. 3

Nga analiza e të dhënave statistikore të paraqitura në tabelën nr. 1 dhe grafikët e mësipërm nr. 1, 2 dhe 3, gjejmë se, për në vitet 1991-2000, ka një trend në rënie të vetëvrasjeve; meshkujt vetëvriteshin më shumë (61.69%) se femrat (38.3%). Vetëvrasjet, më tepër ishin në mosha të reja, nga 16 deri në 35 vjeç; më të shpeshta, në zonat rurale (54.67%) dhe në një numër më të madh, të realizuara gjatë stinës së pranverës (33.25%) e sidomos në muajin maj dhe në stinën e vjeshtës (24.06%). Metoda më e përdorur për vetëvrasje, ishte vetë varja me litar (39.54%) dhe më pak e përdorura, ishte ajo me helme (8.02%)¹³.

1.2 Vetëvrasjet në shoqërinë shqiptare, vitet 1991-2004

Në periudhën 1991-2004, janë evidentuar 1599 vetëvrasje. Edhe këtë periudhë do ta ndajmë në dy nën periudha që përfshijnë, vitet 1991-2000 dhe 2001- 2005.

¹³ Punimi grafik dhe statistikor është realizuar nga autori ndërsa të dhënat në shifra të vetëvrasjeve për këto vite janë marrë nga "Studimi i suicideve në Republikën e Shqipërisë gjatë viteve 1980-2000", Punim doktore i autores Vjollca Dimoshi, i vitit 2004, faqe 72-73, punim i cili gjendet në Biblioteka Kombëtare, Tiranë, në regjistrimin OS 4854, OS 18/18E.

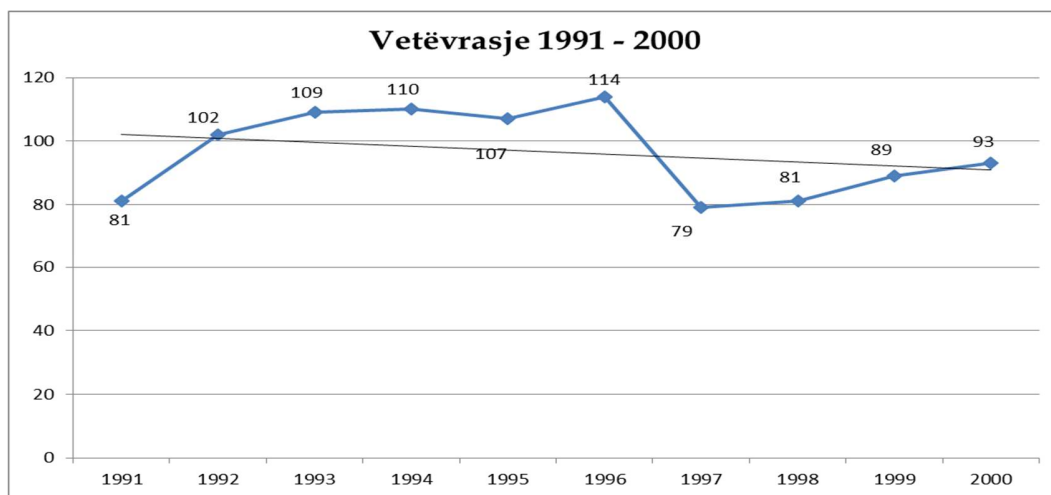
Në nën periudhën 1991-2000, kanë ndodhur 965 vetëvrasje ose 3 vetëvrasje për 100.000 banorë. Vetëvrasjet për këtë nën periudhë sipas viteve, gjinisë, metodave të përdorura, kohës (muajve) të realizimit të aktit, në paraqitje tabelore (tabela nr. 2) dhe grafike (grafikët Nr. 4,5,6 dhe 7) paraqiten si më poshtë:

Tabela Nr. 2

Vetëvrasjet e evidentuarane vitet 1991-2000 sipas viteve, gjinisë e grupmoshave																			
Viti	VV	Gjinia			Grupmosha (vjeç)														mbi 80
		F	M	0-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71-75	76-80		
1991	81	25	56	1	9	9	12	7	9	7	9	3	8	3	2	1	1	0	
1992	102	34	68	1	12	22	13	12	9	7	8	4	3	4	3	1	1	0	
1993	109	38	71	3	10	19	21	8	12	8	7	7	3	2	5	2	1	0	
1994	110	35	75	2	12	20	17	12	12	9	10	6	5	1	0	5	1	1	
1995	107	38	69	1	13	18	25	15	12	9	2	3	4	5	1	2	0	2	
1996	114	33	81	5	10	21	16	12	14	10	6	4	4	4	0	4	2	0	
1997	79	29	50	3	6	11	13	11	14	6	5	4	4	2	3	2	1	0	
1998	81	29	52	3	7	10	14	11	10	5	6	3	7	5	1	0	1	0	
1999	89	29	60	1	7	16	13	14	10	4	5	5	3	3	3	4	4	0	
2000	93	32	61	2	8	12	16	12	12	8	2	6	4	3	2	1	0	1	
Shuma	965	322	643	22	94	158	160	114	114	73	60	45	45	32	20	22	12	4	

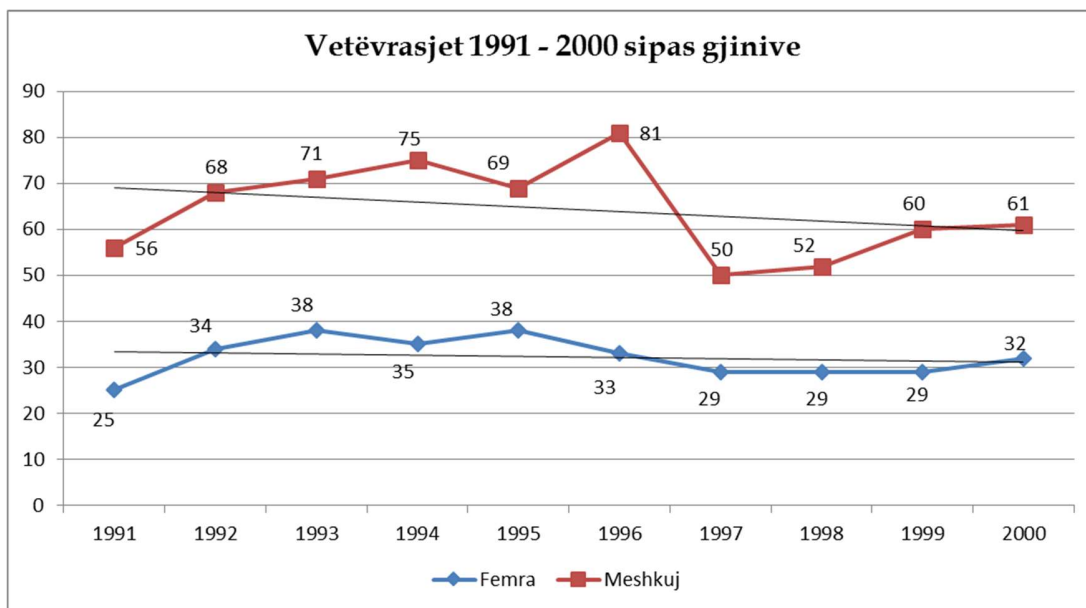
14

Grafiku Nr. 4

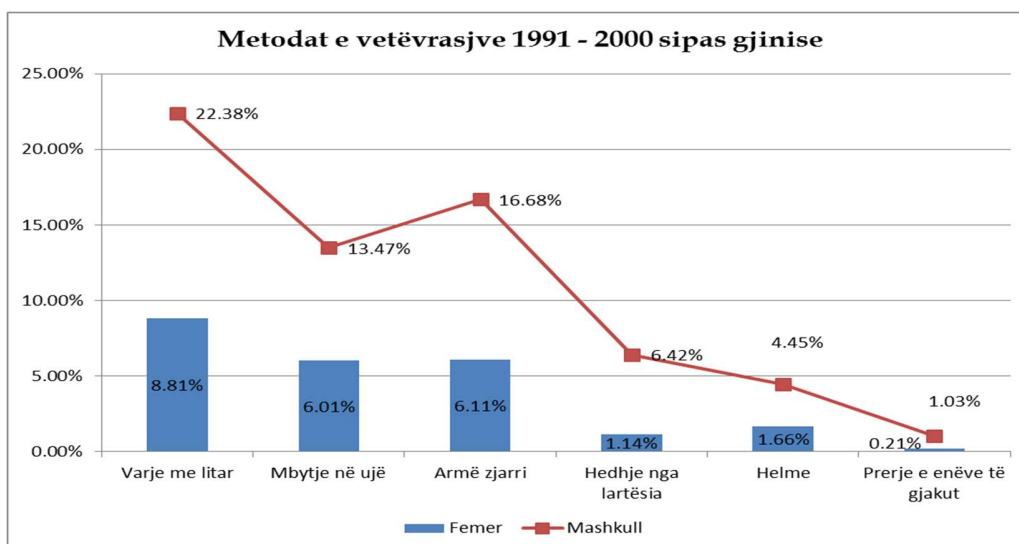

¹⁴ Po aty, faqe 67,71. Burim i cituar.

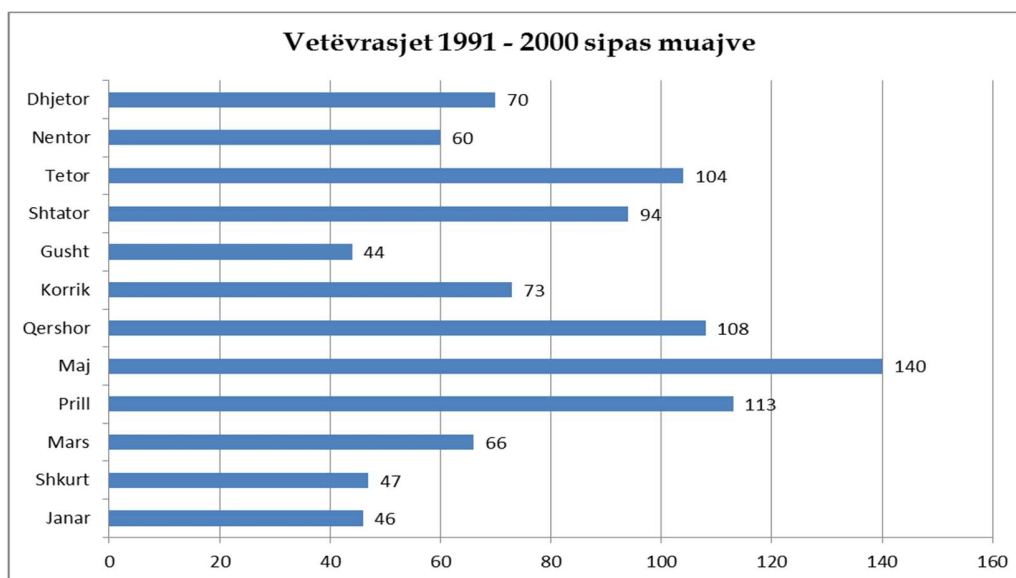
Grafiku Nr. 5

Grafiku Nr. 6

Grafiku Nr. 7

Nga analiza e të dhënave statistikore,¹⁵ të paraqitura në tabelën nr. 2 dhe grafikët e mësipërm nr. 4, 5, 6 dhe 7, gjejmë se, për vitet 1991-2000, meshkujt janë vetëvrasarë më shumë (66.6%) se sa femrat (34.4%). Vetëvrasja është më e përhapur në moshën 21-40 vjeç (56.58%), ku grup-mosha 21-25, zë 16.37% dhe ajo 26-30 vjeç, zë 16.5%. Pjesa më e madhe e vetëvrasjeve, ka ndodhur në zonat urbane dhe më shumë në muajin maj. Metoda më e përdorur për vetëvrasje ishte vetëvarja me litar (31.19%) dhe me armë e zjarrit (22.79%); më pak e përdorura, ishte ajo me helme (6.11%) dhe me prerje të enëve të gjakut (1.24%).¹⁶

Faktorët e rrezikut që nxisnin dhe çonin drejt vetëvrasjes për këtë periudhë, janë evidentuar si më poshtë: të qenit pacient psikiatrik; historia e tentativave të mëparshme të vetëvrasjes; histori të vetëvrasjeve në familje; në moshë të madhe rritet risku për vetëvrasje; gjinia (meshkujt vrasin veten më shumë se femrat); shëndeti i keq fizik; faktorët psikologjikë (mungesë stabiliteti të familjes, izolim social, humbje e mbështetjes sociale, etj.); humbje e shpresës, ulje e respektit për veten; tek adoleshentët: histori abuzimi me drogat, probleme të sjelljes, depresione; nga pikëpamja gjeografike, zonat urbane kanë numër më të lartë të vetëvrasjeve në raport me zonat rurale; për sa i përket statusit të gjendjes civile vetëvrasja është e pranishme tek të gjithë; nga aspekti i kushteve sociale e ekonomike, ka një numër të

¹⁵ Punimi grafik dhe statistikor është realizuar nga autori ndërsa të dhënat në shifra të vetëvrasjeve për këto vite janë marrë nga "Studimi i suicideve në Republikën e Shqipërisë gjatë viteve 1980-2000", Punim doktore i autores Vjollca Dimoshi, 2004, faqe 68-69, punim i cili gjendet në Bibliotekën Kombëtare Tiranë, në regjistrimin OS 4854, OS 18/18E.

¹⁶Po aty.

lartë të vetëvrasjeve në të dy anët e spektrit, sidomos tek pensionistët dhe të papunët; violenca, traumat e vazhdueshme; vetëvrasjet dhe tentativat e mëparshme për vetëvrasje në familje, pavarësisht nga diagnoza psikiatrike¹⁷.

Në nënperiudhën studimore 2001-2004, kanë ndodhur 634 vetëvrasje. Metodatat më të përdorura për realizimin e vetëvrasjes janë helmimi dhe varja¹⁸. Personat që kanë realizuar vetëvrasje, i përkasin kryesisht një niveli arsimor 8-vjeçar (62.6%). Pjesa më e madhe e vetëvrasjeve janë realizuar brenda në banesë (67%)¹⁹.

Numri i vetëvrasjeve për 100 mijë banorë, për periudhën 2001-2005 në paraqitje tabelore (tabela nr. 3) paraqitet si më poshtë:

Tabela Nr. 3

Viti	VV	Nr. Popullsisë	Vetëvrasjet /100 mijë b
2001	146	3,063,320	4.766070799
2002	144	3,057,018	4.710472755
2003	170	3,044,993	5.582935659
2004	174	3,034,231	5.734566683
Shuma	634		

Nga analiza e të dhënave statistikore të paraqitura në tabelën nr. 3 gjejmë se nga viti 2001 deri në vitin 2004, duke marrë për bazë vitin 2001, ka një rritje prej 21% të numrit të vetëvrasjeve për 100 mijë banorë.

1.3 Vetëvrasjet në shoqërinë shqiptare, vitet 2005-2015

Vetëvrasjet për periudhën 2005-2015, në raport dhe më numrin e popullsisë, në paraqitje tabelore dhe, vetëvrasjet për periudhën 2001-2015, në raport me numrin e popullsisë në paraqitje tabelore (tabela nr. 4) dhe grafike (grafiku nr. 8), paraqiten si më poshtë:

Tabela Nr. 4

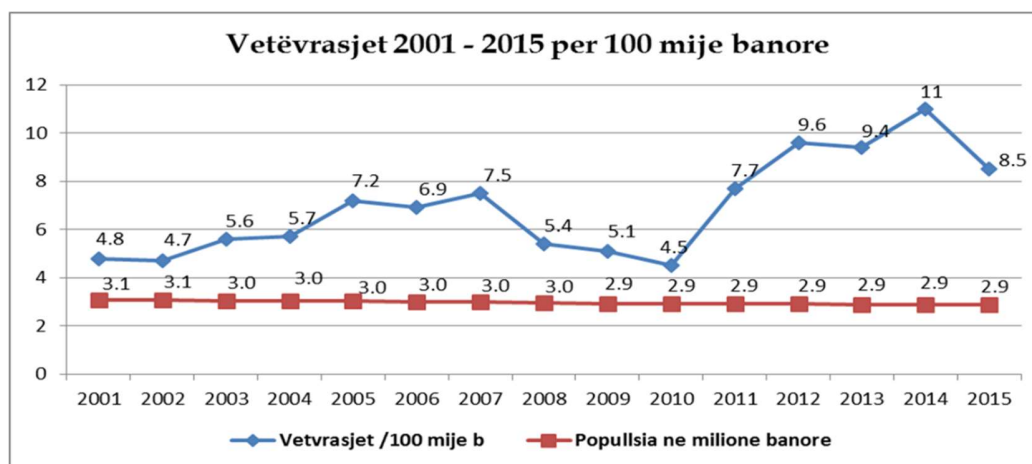
¹⁷ Punimi grafik dhe statistikor është realizuar nga autori ndërsa të dhënat në shifra të vetëvrasjeve për këto vite janë marrë nga "Studimi i suicideve në Republikën e Shqipërisë gjatë viteve 1980-2000", Punim doktore i autores Vjollca Dimoshi, i vitit 2004, faqe 68-69, punim i cili gjendet në Bibliotekën Kombëtare Tiranë në regjistrimin OS 4854, OS 18/18E. Burim i cituar.

¹⁸ Dr. Sofokli Duka: Vetëvrasja, motivet për të jetuar, faqe 205. Tiranë: GEER, 2008.

¹⁹ Po aty.

Viti	VV	Nr. Popullsisë	Vetëvrasjet /100 mije b
2005	219	3,019,634	7.252534579
2006	208	3,003,329	6.925648172
2007	225	2,981,755	7.545891597
2008	161	2,958,266	5.442377393
2009	150	2,936,355	5.108374158
2010	132	2,918,674	4.522601702
2011	225	2,907,361	7.738977031
2012	280	2,902,190	9.647886596
2013	274	2,898,293	9.453840588
2014	318	2,895,000	10.98445596
2015	246	2,892,302	8.505335888

Grafiku Nr. 8

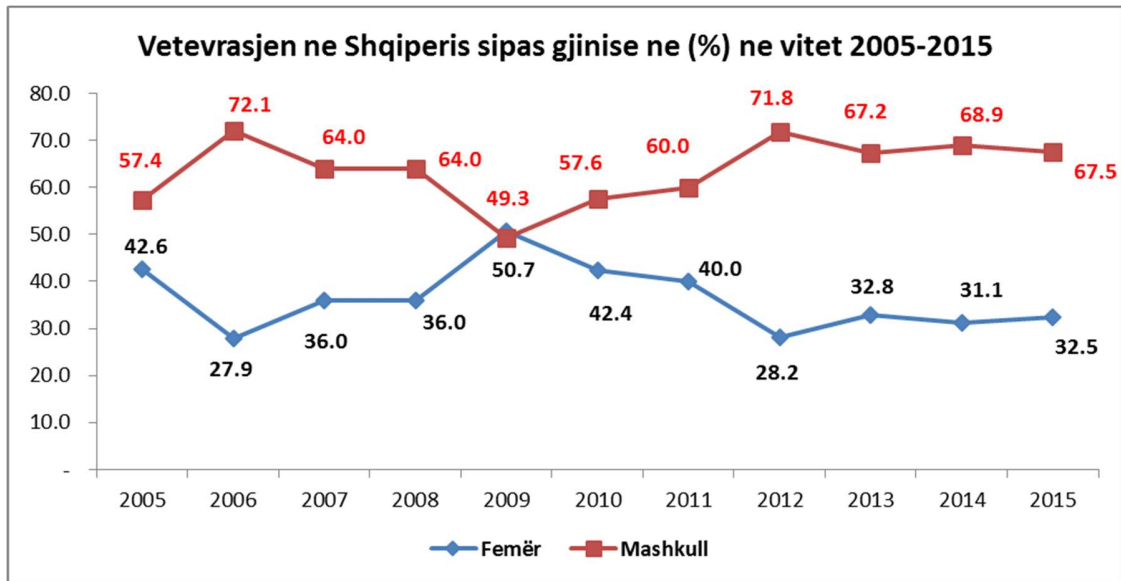

Nga analiza e të dhënave statistikore, të paraqitura më sipër, në tabelën nr. 4 dhe grafikun nr. 8, gjejmë se numri i vetëvrasjeve për 100 mijë banorë, për periudhën 2005-2015 dhe 2001-2015, ka pasur tendencë në rritje. Në vitin 2015, krahasuar me vitin 2001, numri i vrasjeve për 100 mijë banorë, ka shënuar një rritje prej 77%, ndërsa në raport me vitin 2005 ka shënuar një rritje prej 18%. Vetëvrasjet për periudhën 2005-2015, në ndarje sipas zonave, gjinisë dhe grupmoshave të popullsisë, në paraqitje tabelore (tabela Nr. 5) dhe grafike (grafikët nr. 9 dhe 10), janë si më poshtë:

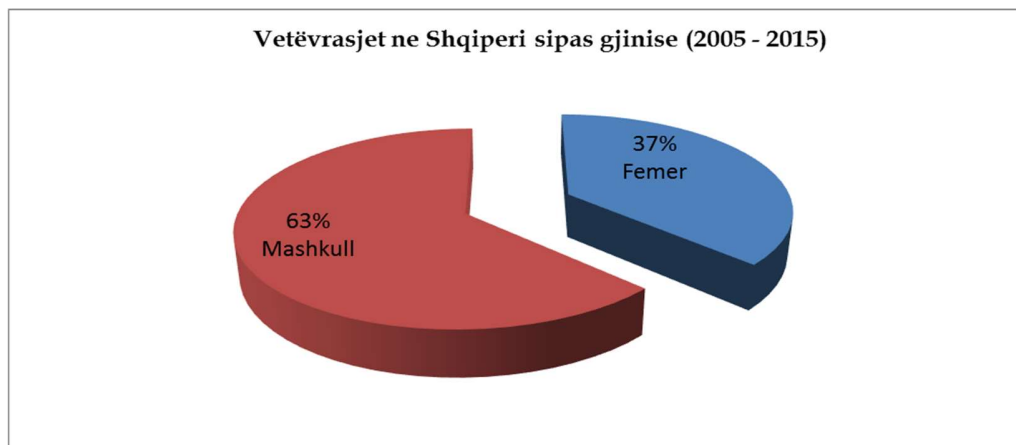
Tabela Nr. 5

Vetëvrasjet sipas zonave, gjinisë dhe grup moshave ne vitet 2005 - 2015								
Viti	Zona		Gjinia		Mosha			Totali
	Rurale	Urbane	Femër	Mashkull	nën 14-vjeç	14-18-vjeç	mbi 18-vjeç	
2005	69.30 %	30.70%	42.60 %	57.40%	1%	13%	86%	219
2006	57.70 %	42.30%	27.90 %	72.10%	0%	6%	94%	208
2007	54.70 %	45.30%	36%	64%	2%	6%	92%	225
2008	63.40 %	36.60%	36%	64%	2%	9%	89%	161
2009	50%	50%	50.70 %	49.30%	4%	7%	89%	150
2010	59.90 %	40.10%	42.40 %	57.60%	1%	4%	95%	132
2011	56%	44%	40%	60%	2%	6%	92%	225
2012	63.30 %	36.70%	28.20 %	71.80%	0%	4%	96%	280
2013	59.50 %	40.50%	32.80 %	67.20%	1%	3%	96%	274
2014	56.70 %	43.30%	31.10 %	68.90%	0%	3%	97%	318
2015	43.90 %	56.10%	32.50 %	67.50%	1%	3%	96%	246
Totali	59%	41%	37%	63%	1.20%	5.80%	93%	2438
Totali	100%		100%		100%			2438

Grafiku Nr. 9

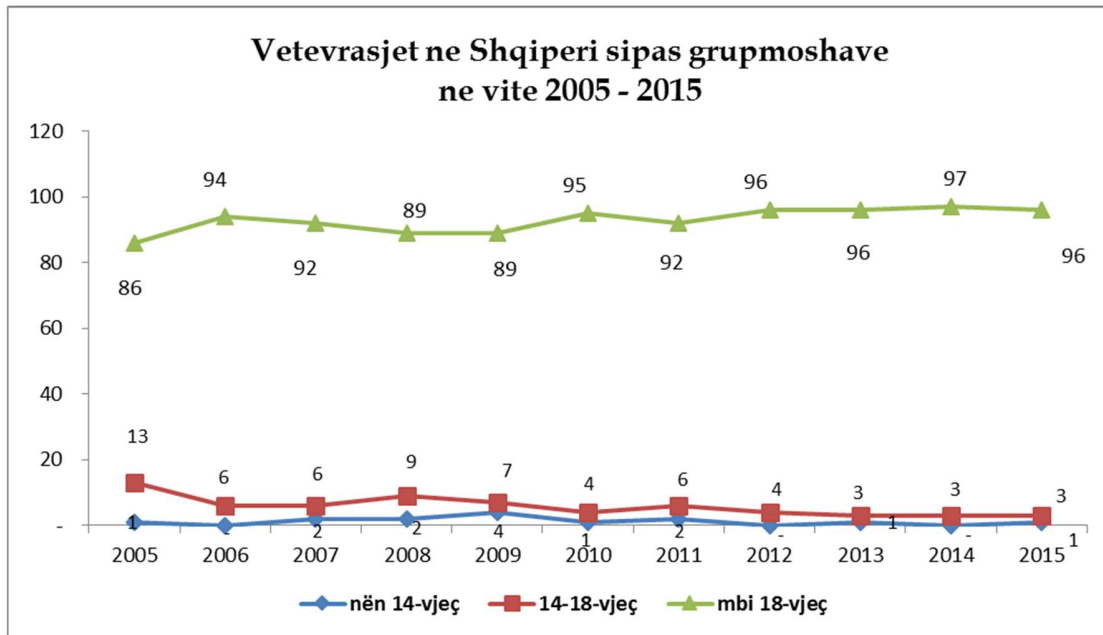

Grafiku Nr. 10

Nga analiza e të dhënave statistikore të paraqitura më sipër, në tabelën nr. 5 dhe grafikët nr. 9 dhe nr. 10, gjejmë se në periudhën 2005-2015, janë evidentuar gjithsej 2438 vetëvrasje. Këto kanë qenë më tepër të përhapura në zonat rurale, me 59%; më shumë ndër meshkuj, me 63% të rasteve. Ndërsa vetëvrasjet sipas grupmoshave, për periudhën analizuuese 2005-20015, në paraqitje grafike (grafikët nr. 11 dhe 12) dhe tabelore (tabela nr. 6), paraqiten si më poshtë:

Grafiku Nr. 11

Grafiku Nr. 12

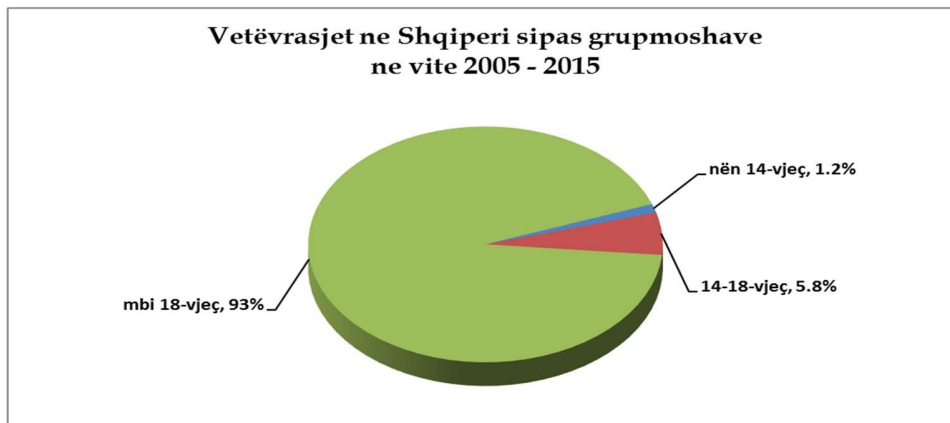

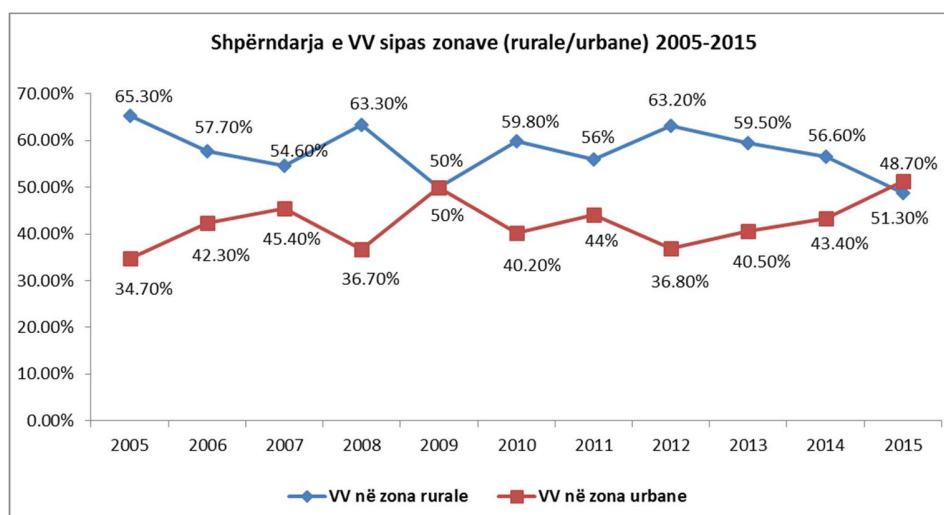
Tabela Nr. 6

Grupmoshat	Vetëvrasjet në %
14-18 vjeç	7.3%
19-26 vjeç	13.6%
27-45 vjeç	38.8%
46-60 vjeç	23.7%

Mbi 60 vjeç	14.5%
-------------	-------

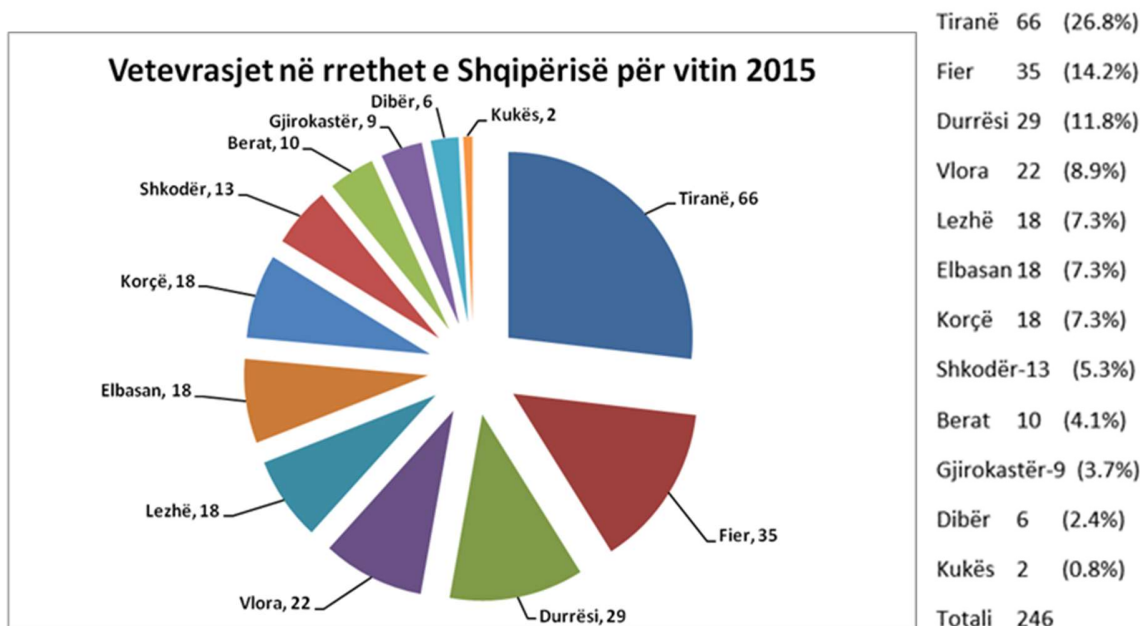
Nga analiza e të dhënave të mësipërme të vetëvrasjeve, sipas grupmoshave të paraqitura në grafikët nr. 11, 12 dhe tabelën nr. 6, gjejmë se gjatë viteve 2005-2015: grupmosha më e parirë për të kryer vetëvrasje, është ajo mbi 18 vjeç me 93% të rasteve; adoleshentët kanë rrezikshmëri më të ulët për vetëvrasje (grupmosha 14-18 vjeç me 5.8% të rasteve dhe të miturit nën 14 vjeç me 1.2% të rasteve); në moshat mbi 18 vjeç, grupmoshat më të rrezikuara nga vetëvrasja, janë grupmosha e mesme e re (27-45 vjeç), me 38.8% të rasteve dhe grupmosha e mesme e vjetër (46-60 vjeç), me 23.7% të rasteve; të moshuarit mbi 60 vjeç, kanë rrezikshmëri më të ulët për vetëvrasje (14.5% të rasteve). Shpërndarja e vetëvrasjeve sipas zonave rurale/urbane dhe qarqeve, në paraqitje grafike (grafiku nr. 13 dhe nr. 14) janë si më poshtë²⁰:

Grafiku Nr. 13

Grafiku Nr. 14

²⁰ Të dhënat statistikore janë vënë në dispozicion të studimit nga Drejtoria e Policisë së Shtetit.

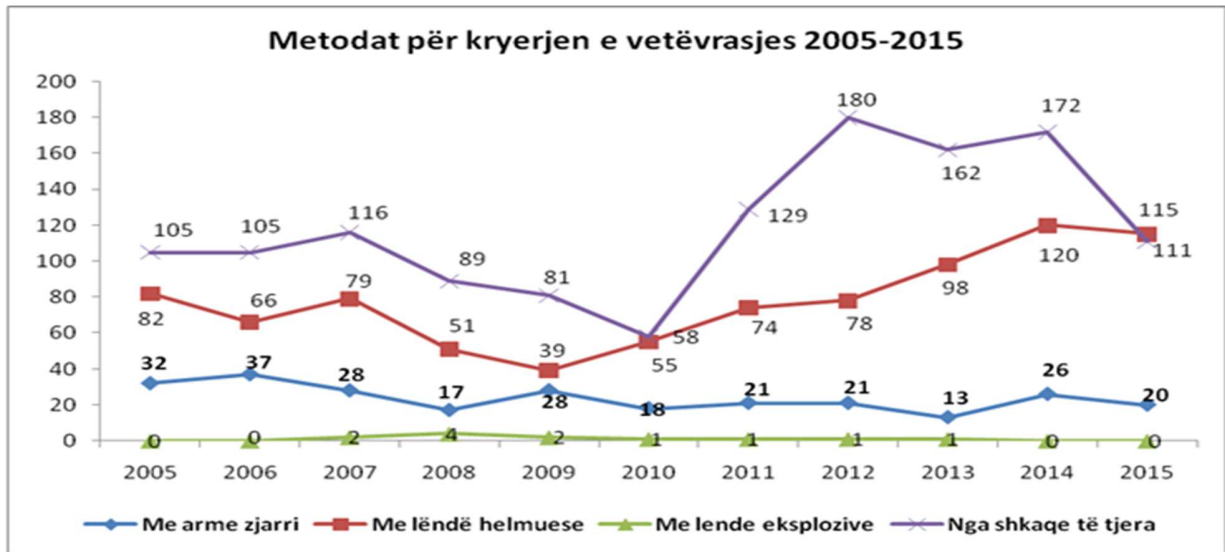

Nga analiza e të dhënave të mësipërme (grafikët nr. 13 dhe 14) të vetëvrasjeve sipas zonave rurale/urbane dhe shtrirjes gjeografike gjejmë se vetëvrasja, për periudhën analizuese 2005-2015, ka një natyrë gjithëpërfshirëse dhe prek të gjitha zonat e Shqipërisë, rurale e urbane, me një diferencë 15.6% më shumë në zonat rurale dhe me prirje rritëse drejt zonave urbane. Për vitin 2015, Qarku Tiranë mban numrin më të lartë të vetëvrasjeve të kryera, me 66 ose 26.8% të totalit në shkallë vendi. Më pas vjen Fieri, 35 ose 14.2%; Durrësi me 29 ose 11.8%; në fund Kukësi, me 2 ose 0.8%.

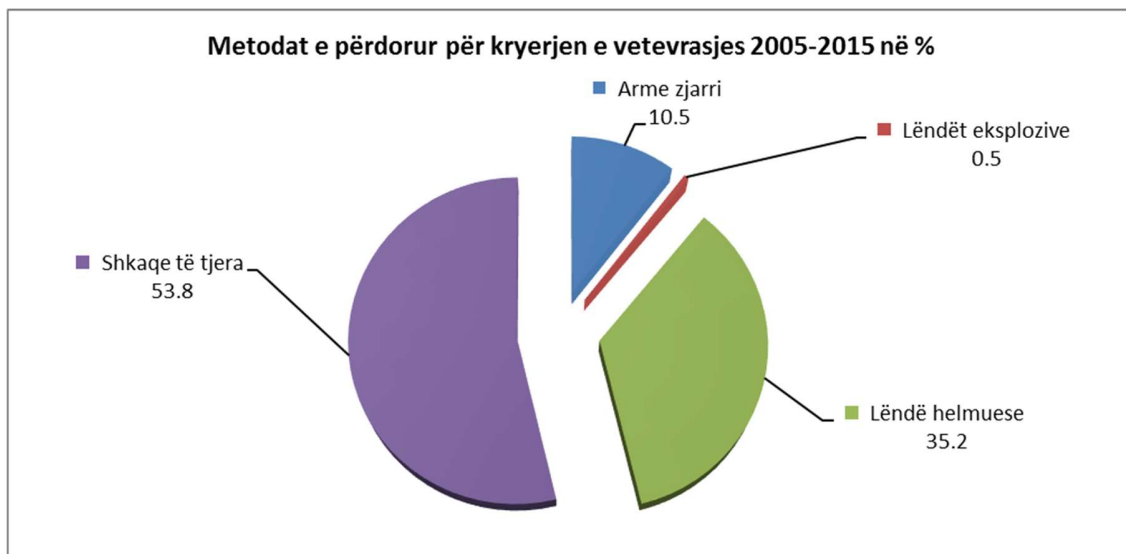
Metodat e përdorura në Shqipëri për realizimin e vetëvrasjes, për periudhën analizuese 2005-2015 dhe në analizë krahasuese me SHBA-në, në paraqitje grafike (grafikët nr. 15, 16 dhe 17), paraqiten si më poshtë²¹:

Grafiku Nr. 15

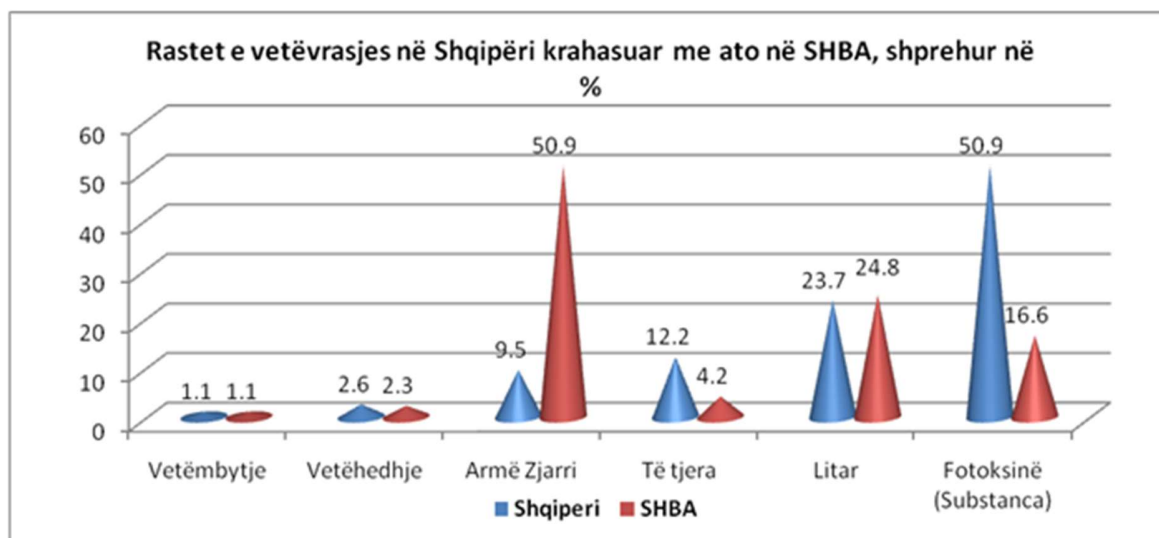
²¹ Të dhënat statistikore janë të Drejtorisë së Policisë së Shtetit.

Grafiku Nr. 16

Grafiku Nr. 17²²

Nga analiza e metodave të përdorura në Shqipëri për realizimin e vetëvrasjes, të paraqitura në grafikët 15,16 dhe 17, për periudhën analizuese 2005-2015, gjejmë se:

- Përdorimi i lëndëve helmuese për realizimin e vetëvrasjes, ndonëse ka qenë i lartë që në fillim të periudhës (në vitin 2005) me 37.45% totalit të rasteve, ka ardhur përsëri duke u rritur (në vitin 2015) me 46.7% të totalit të rasteve. Kjo lidhet dhe me lehtësinë për të gjetur lëndë helmuese në vendin tonë.
- Përdorimi i armëve të zjarrit për të realizuar vetëvrasje, ka shënuar rënie nga fillimi i periudhës analizuese (në vitin 2006) me 17.8%, krahasuar me fundin e periudhës (në vitin 2015), me 8.1%. Kjo lidhet, me ashpërsinë e goditjes së armëmbajtjes pa leje dhe me rritjen, në vitet e fundit, e penalteteve për këtë vepër penale.
- Personat që kanë armë në shtëpi, si për shembull çifte, pistoletë, automatik, etj., me apo pa leje, janë të prirë për ta përdorur për të kryer vetëvrasje, si p.sh. punonjësit e policisë.
- Nga një analizë krahasuese me SHBA-në, sa i përket metodave të përdorura për realizimin e vetëvrasjeve, gjejmë se në SHBA, metodat më të përdorura për të realizuar vetëvrasjen, janë me armë zjarri në 50.9% të rasteve, - aq sa janë vetëvrasjet me helme në Shqipëri - ndërsa vetëvarja, si metodë, zë

²² Webin "Lost all hope" - <http://lostallhope.com/suicide-statistics/us-methods-suicide>.

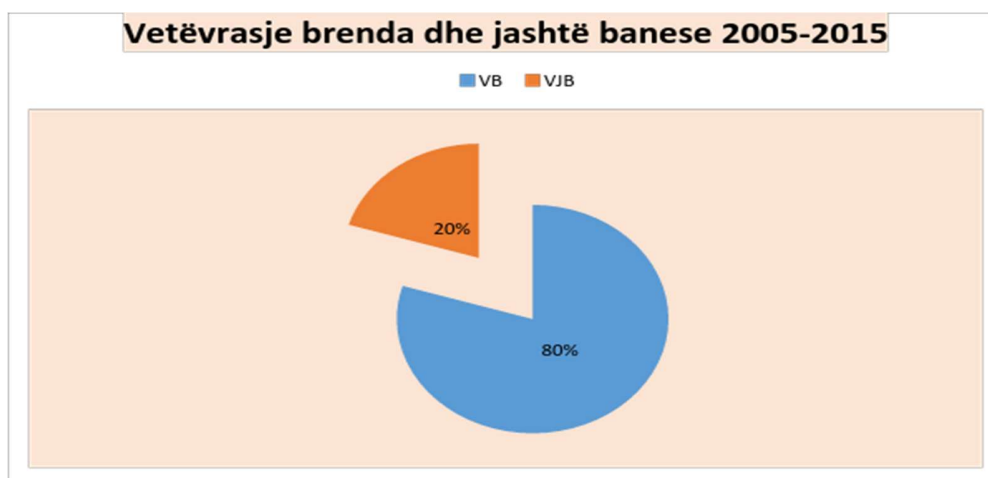
afërsisht të njëjtën përqindje në të dy vendet.

- Metoda më pak e përdorur për realizimin e vetëvrasjes, është ajo me përdorimin e lëndëve eksplozive, në 0.5% të rasteve, - gjithsej 12 raste për gjithë periudhën, më pak se një rast në vit. Nga kjo mund të konkludojmë, se shqiptarët kanë më pak probabilitet të bëhen kamikazë.

Pra, metodat më të përdorura në Shqipëri për realizimin e vetëvrasjes në periudhën 2005-2015, janë me lëndë helmuese në 35.2% të rasteve, me armë zjarri 10.5% të rasteve si dhe “Shkaqe të tjera” si vetëmbytja, vetëhedhja nga lartësitë, vetëvarja me litar apo me mjete të tjera, mbidoza nga medikamentet, alkooli apo droga, të cilat të gjitha së bashku përbëjnë 53.8% të rasteve²³.

Të dhënat në përqindje, sipas vendit të përzgjedhur për realizimin e aktit të vetëvrasjes për periudhën 2005-2015, në paraqitje grafike (grafiku nr. 18), paraqiten si më poshtë:

Grafiku Nr. 18

Nga analiza e të dhënave të vetëvrasjeve, sipas vendit të përzgjedhur për realizimin e aktit për periudhën 2005-2015, gjejmë se 78.9% e rasteve të vetëvrasjes, janë realizuar brenda në banesë, me metoda si vetëhelmimi, vetëvarja, vetëvrasja me armë, mbidoza me medikamente, etj. Sipas kohës (muajve e stinës) së përzgjedhur për realizimin e aktit të vetëvrasjes për periudhën 2005-2015, në paraqitje grafike (grafiku nr. 19) të dhënat janë si më poshtë²⁴:

²³ Deduksion nxjerrë nga analizë e të dhënave nga Policia e Shtetit për metodat e vetëvrasjet në vitet 2005-2015.

²⁴ Të dhënat janë marrë nga studimi i rasteve të nxjerra nga Instituti i Mjekësisë Ligjore.

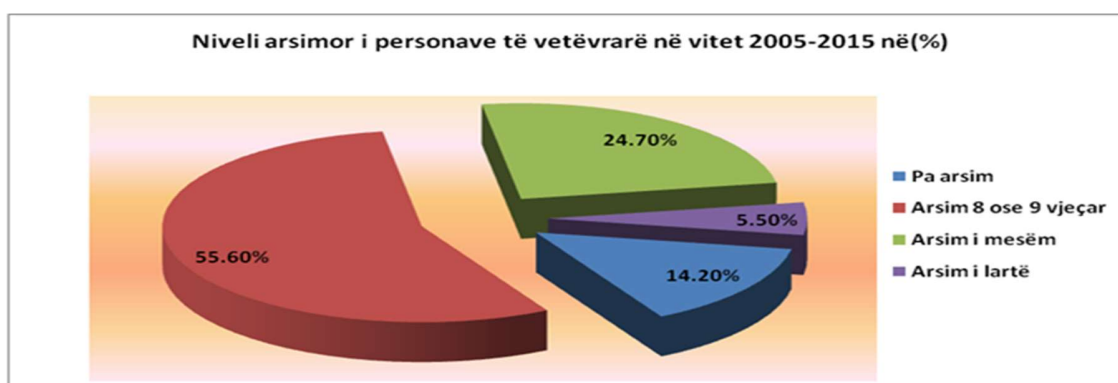
Grafiku Nr. 19

Nga analiza e të dhënave të vetëvrasjeve, sipas kohës së përzgjedhur për realizimin e aktit, për periudhën 2005-2015 (grafiku nr. 19) gjejmë se kurba e vetëvrasjeve fillon e ngrihet në pranverë, arrin pikën më të lartë në muajt e nxehtë (qershor 8.1%, korrik 11.9%, gusht 20%, shtator 11.9%), ulet në muajt tetor e nëntor me nga 6.7% dhe pikën më të ulët, e ka në dhjetor, me 3.8% të totalit të vrasjeve²⁵.

Sipas nivelit arsimor të personave që kanë realizuar aktin e vetëvrasjes për periudhën 2005-2015, në paraqitje grafike (grafiku nr. 20) të dhënat janë si më poshtë:

Grafiku Nr. 20

Nga analiza e të dhënave të vetëvrasjeve, sipas nivelit arsimor të personave që kanë realizuar

²⁵ Kjo përputhet dhe me shpjegimin e sociologut Durkheim, sipas së cilit dielli i nxehtë dhe dita e zgjatur ndikon negativisht në gjendjen emocionale dhe psikologjike të individit si pasojë e efektit të anasjellë apo boomerang të dritës dhe nxehtësisë, duke rritur predispozicionin për vetëvrasje.

aktin, për periudhën 2005-2015 (grafiku nr. 20), gjejmë se 69.6 % e personave të vetëvrarë, kanë qenë pa arsim ose me nivel të ulët arsimor (55.6% me nivel arsimor 8-9 vjeçar dhe 14% të pa arsimuar) dhe vetëm 5.5% me arsim të lartë.

Sipas të dhënave, analizës studimore e anketimeve të zhvilluara, faktorët dhe kushtet ndikuese për vetëvrasje në Shqipëri, për periudhën analizuese 2005-2015, janë si më poshtë:

- Depresioni është paraprijës i shumicës së vetëvrasjeve;
- Sëmundjet mendore;
- Përdorimi i drogave, alkoolit;
- Gjendja sociale dhe ekonomike;
- Krizat në lidhjet e dashurisë mes të rinjve;
- Humbja e personave të dashur të familjes;
- Për shkak të borxheve dhe pamundësisë për t'i shlyer dhe mbajtur familjen;
- Për shkak të dhunës në familje;
- Për shkak të faktorit gjenetik;
- Për shkak të predikimeve fetare etj.

Më i detajuar, niveli i rrezikshmërisë së vetëvrasjeve, sipas kategorive, paraqitet si më poshtë:

- Femrat dhe mosha e mesme e vjetër, janë më të prirë që të kryejnë vetëvrasje si pasojë e gjendjes së rënduar depressive, ndërsa meshkujt dhe të moshuarit, janë më pak të prirë. Kjo përputhet edhe me të dhënat e literaturës bashkëkohore.
- Femrat dhe të rinjtë e grupmoshës së mesme e të re, janë më të prirë, të kryejnë vetëvrasje si pasojë e vetmisë dhe izolimit ndërsa, meshkujt dhe të moshuarit janë më pak të prirë.
- Si femrat e meshkujt edhe mosha e mesme e vjetër, janë shumë të prirë për të kryer vetëvrasje si pasojë e gjendjes së ankthit dhe humbjes së shpresës, përballë situatave të vështira ndërsa, të moshuarit janë më pak të prirë.
- Femrat e meshkujt, mosha e mesme e re dhe mosha e mesme e vjetër, janë shumë të prirë për të kryer vetëvrasje, si pasojë e gjendjes së rënduar ekonomike dhe problemeve me të ardhurat, ndërsa adoleshentët e të moshuarit, janë më pak të prirë ndër të tjerët.
- Meshkujt dhe mosha e mesme e re, e sidomos mosha e mesme e vjetër, janë shumë të prirë për të kryer vetëvrasje për shkak të futjes të borxhe, ndërsa femrat, adoleshentët e të moshuarit, janë më pak të prirë ndër të tjerët.
- Femrat dhe meshkujt, në Shqipëri, janë pothuaj aspak ose pak të prirë, për të kryer vetëvrasje për shkak të paragjykimeve apo stigmës shoqërore, ndër të cilët, grupmosha më e rrezikuar ndër të tjera, janë të rinjtë dhe më pak të rrezikuarit, janë adoleshentët dhe të moshuarit.

- Femrat, të rinjtë dhe mosha e mesme e re, janë shumë të prirë për të kryer vetëvrasje për shkak të “nderit”. Ndërsa meshkujt dhe të moshuarit janë më pak të prirë, ndër të tjerët për të kryer vetëvrasje për këtë shkak.
- Femrat dhe mosha e mesme e re, janë shumë të prirë të kryejnë vetëvrasje për shkak të lidhjeve të dobëta shoqërore ndërsa meshkujt, adoleshentët dhe të moshuarit janë më pak të prirë, ndër të tjerët për të kryer vetëvrasje për këtë shkak.
- Femrat, të rinjtë dhe mosha e mesme e re janë shumë të prirë, për të kryer vetëvrasje për shkak të konflikteve në çift ndërsa meshkujt, adoleshentët dhe të moshuarit janë më pak të prirë ndër të tjerët, për të kryer vetëvrasje për këtë shkak.
- Femrat, të rinjtë dhe mosha e mesme e re, janë shumë të prirë të kryejnë vetëvrasje për shkak të humbjes së partnerit, ndërsa meshkujt dhe të moshuarit, janë më pak të prirë ndër të tjerët, për të kryer vetëvrasje për këtë shkak.
- Femrat dhe meshkujt në Shqipëri janë në përgjithësi aspak të prirë, për të kryer vetëvrasje për shkak të konflikteve për pronësi, ndër të cilët, grupmosha më e rrezikuar ndër të tjerat është mosha e mesme e vjetër dhe më pak të rrezikuarit, janë adoleshentët, të rinjtë dhe të moshuarit.
- Si femrat, të rinjtë dhe mosha e mesme (e re dhe e vjetër) janë shumë të prirë të kryejnë vetëvrasje, si rrjedhojë e ushtrimit të dhunës në familje, duke përbërë në mënyrë indirekte, kategoritë ndaj të cilave ushtrohet më tepër dhunë, ndërsa meshkujt dhe të moshuarit, janë më pak të prirë ndër të tjerët për të kryer vetëvrasje nga ky shkak.
- Si femrat, edhe meshkujt në Shqipëri, potencialisht janë të prirë të kryejnë vetëvrasje si rrjedhojë e këndvështrimit të errët për jetën, ndër të cilët grupmosha më e rrezikuar ndër të tjerat është mosha e mesme (e re dhe e vjetër) ndërsa të moshuarit janë më pak të rrezikuarit për të vrrarë veten nga ky shkak.
- Meshkujt dhe mosha e mesme (e re dhe e vjetër) janë shumë të prirë për të kryer vetëvrasje si pasojë e mbidozës së alkoolit ndërsa femrat, adoleshentët dhe të moshuarit, janë më pak të prirë ndër të tjerët, për të kryer vetëvrasje për këtë shkak.
- Meshkujt dhe të rinjtë në Shqipëri, janë shumë të prirë për të kryer vetëvrasje si rrjedhojë e abuzimit me substancat e drogat, ndërsa femrat dhe grupmoshat e tjera janë shumë pak të prira për të kryer vetëvrasje nga ky shkak.
- Femrat, meshkujt dhe të gjithë grupmoshat, janë shumë pak të prirë për të kryer vetëvrasje për shkak të predikimeve të dëmshme fetare, ku të moshuarit janë më pak të rrezikuarit ndër të tjerët.
- Si femrat ashtu dhe meshkujt në Shqipëri, si dhe të rinjtë e moshës së mesme (e re dhe e vjetër) janë shumë të prirë të kryejnë vetëvrasje si rrjedhojë e mosdiskutimit apo

moskurimit të problemeve të ndryshme të hershme, ndërsa të moshuarit janë më pak të prirë ndër tjerë, për të kryer vetëvrasje nga ky shkak.

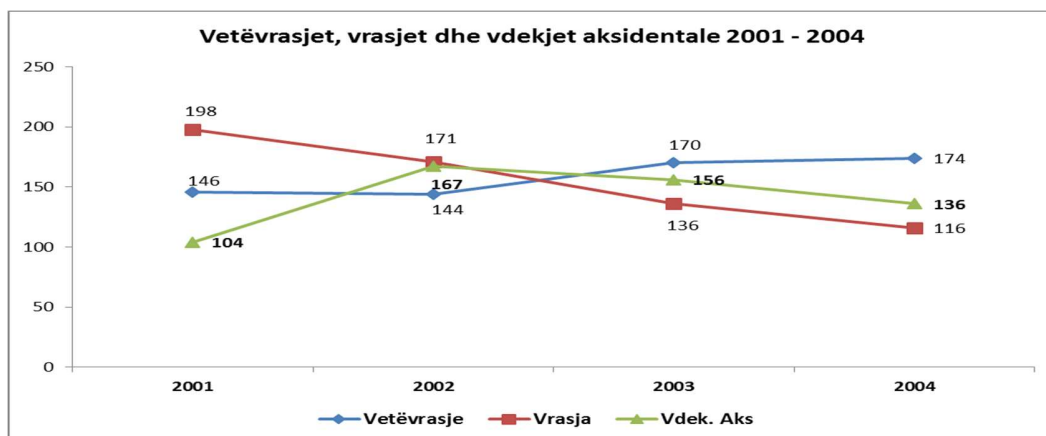
2. Vetëvrasja në raport me kërcënimet e tjera për jetën në Shqipëri në vitet 2001-2015: analizë krahasuese

Në vijim do të trajtojmë vetëvrasjen në raport me kërcënimet e tjera për sigurinë e jetës në Shqipëri, kryesisht më vrasjen dhe aksidentet automobilistike me pasojë vdekjen për periudhën 2001-2015. Për vitet 2001-2004 numri i vetëvrasjeve, në raport në vrasjet e evidentuara dhe aksidentet automobilistike me pasojë vdekjen, në paraqitje tabelore (tabela nr. 7) dhe grafike (grafiku nr. 21) është si më poshtë²⁶:

Tabela Nr. 7

Viti	Vetëvrasje	Vrasja	Vdek. Aks
2001	146	198	104
2002	144	171	167
2003	170	136	156
2004	174	116	136
Shuma	634	621	563

Grafiku Nr. 21

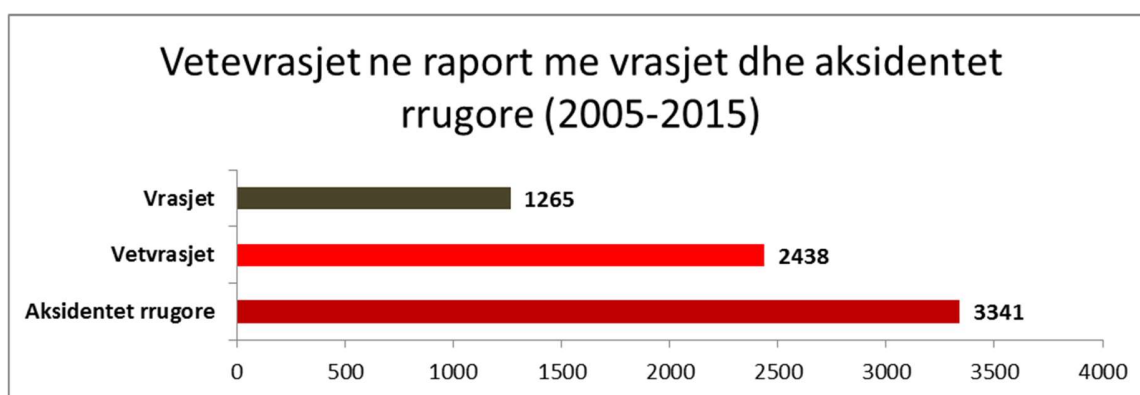

Nga analiza e të dhënave statistikore, të paraqitura më sipër, në tabelën nr. 7 dhe grafikun nr.

²⁶ Të dhënat statistikore të vrasjeve, vetëvrasjeve dhe të aksidenteve automobilistike me pasojë vdekje janë marrë nga Drejtoria e Policisë së Shtetit.

21, gjejmë se numri i vetëvrasjeve për periudhën 2001-2004 (657) është më i lartë, në raport me vrasjet (621) dhe vdekjet nga aksidentet automobilistike (563) në të njëjtën periudhë kohore. Nëse do të analizojmë dinamikën e vetëvrasjeve në vitet 2001-2004 do të gjejmë se në vitin 2001, vetëvrasjet zinin vendin e dytë në renditje; në vitin 2002, zbresin në vendin e tretë dhe në vitet 2003 dhe 2004, vetëvrasjet kalojnë në krye të renditjes së kërcënimeve për sigurinë e jetës në Shqipëri, në raport me vrasjet dhe aksidentet automobilistike me pasojë vdekjen. Ndërsa vetëvrasjet për periudhën 2005-2015, në raport me vrasjet dhe aksidentet rrugore me pasojë vdekjen, të ndodhura në të njëjtën periudhë kohore në paraqitje grafike (grafiku nr. 23) janë si më poshtë:

Grafiku Nr. 23

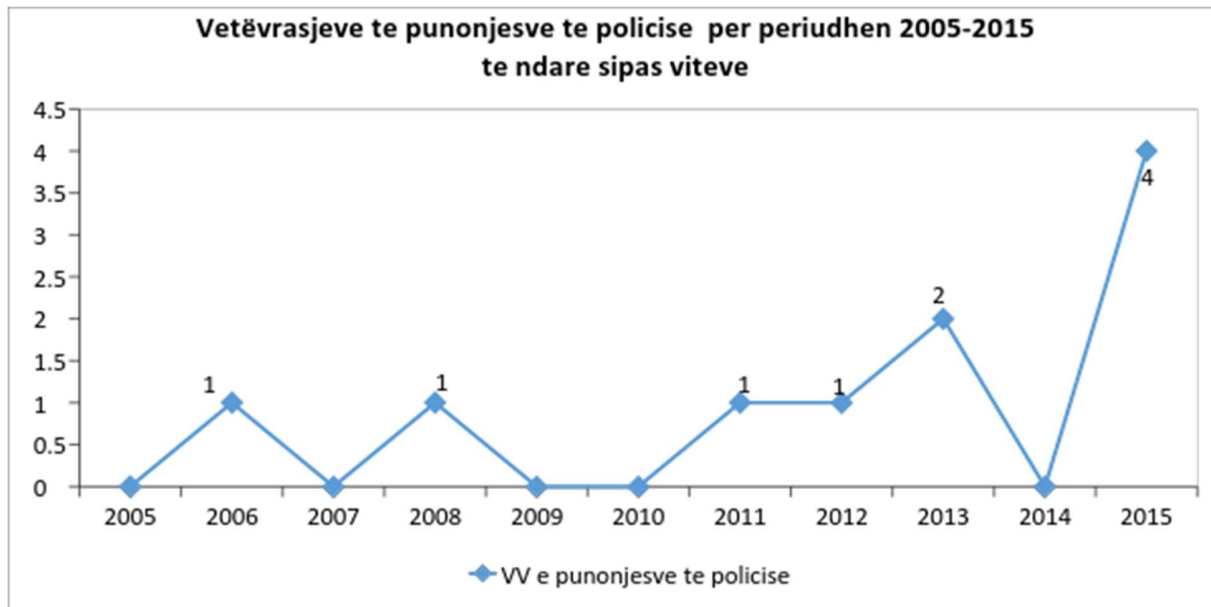
Nga analiza e vetëvrasjeve për periudhën 2005-2015, në raport me vrasjet dhe aksidentet rrugore me pasojë vdekjen, të ndodhura në të njëjtën periudhë kohore (grafiku nr. 23), gjejmë se vetëvrasjet (2438) renditen në rend të dytë të kërcënimeve për sigurinë e jetës, pas aksidenteve rrugore me pasojë vdekjen (3341). Ndërkohë që vetëvrasjet për të njëjtën periudhë, janë një kërcënim dy herë më i madh se sa vrasjet (1265), që u merr jetën shqiptarëve. Për këtë, ne, si Qendër Kërkimore Shkencore, e kemi kategorizuar dukurinë e vetëvrasjeve, si faktor që ndikon në çështje të sigurisë, përkatësisht në sigurinë publike, me impakt të drejtpërdrejtë në sigurinë e jetës së individit, krahas vrasjes dhe aksidenteve automobilistike me pasojë vdekjen.

3. Parandalimi i vetëvrasjes së punonjësve të Policisë. Profili i punonjësit të vetëvrasës të policisë në Shqipëri në vitet 2005-2015.

Vetëvrasja e punonjësve të policisë nuk është problematike në vendin tonë, pasi raste të tilla kanë qenë jo të shpeshta, ndryshe nga përhapja e kësaj dukurie, në organizata policore, në vende të ndryshme të Evropës e më gjerë. Vetëvrasjet e punonjësve të policisë për periudhën

analizuese 2005-2015, në paraqitje grafike (grafiku nr. 24), janë si më poshtë:

Grafiku Nr. 24

Nga analiza statistikore e të dhënave për vetëvrasjet e punonjësve të policisë për vitet 2005-2015, gjejmë se: nga 2438 vetëvrasje, të evidentuara në shkallë vendi për vitet 2005-2015, vetëm 9 ose 0.37%, kanë qenë raste të vetëvrasjeve nga punonjës policie; vetëvrasjet e punonjësve të policisë për vitin 2015 (gjithsej 4), zënë 1.62% të totalit të vrasjeve të evidentuara në Shqipëri, gjatë vitit 2015 (gjithsej 246); vetëvrasjet e punonjësve të policisë për vitin 2015 (gjithsej 4), janë afërsisht sa vetëvrasjet e punonjësve të policisë për gjithë periudhën 2005-2014 (5 raste), çka tregon një rritje të fenomenit të vetëvrasjeve në mesin e punonjësve të policisë; përgjithësisht, punonjësit e policisë kryejnë aktin e vetëvrasjes duke përdorur armën e shërbimit.

Përgjithësisht, nuk janë zhvilluar hetime të plota rreth motiveve të vetëvrasjes së punonjësve të policisë, çka mund t'i shërbente kryerjes së studimeve më të plota dhe organizimit të një pune më të mirë parandaluese nga vetë organizata policore. Vetëm në një rast (Berat), është konkluduar se motivet kanë qenë të lidhura me divorcin, stresin dhe varësinë ndaj lojërave të fatit. Nëse do të bëjmë një profilizim, mbi bazën e të dhënave të disponueshme, për punonjësit e policisë të vetëvrasur gjatë periudhës analizuese 2005-2015, do të gjejmë se më të prirë për të kryer vetëvrasje janë punonjësit e policisë me gradë më të ulët, kryesisht inspektor, në funksione bazë dhe në moshë të mesme e lart (46-65 vjeç).

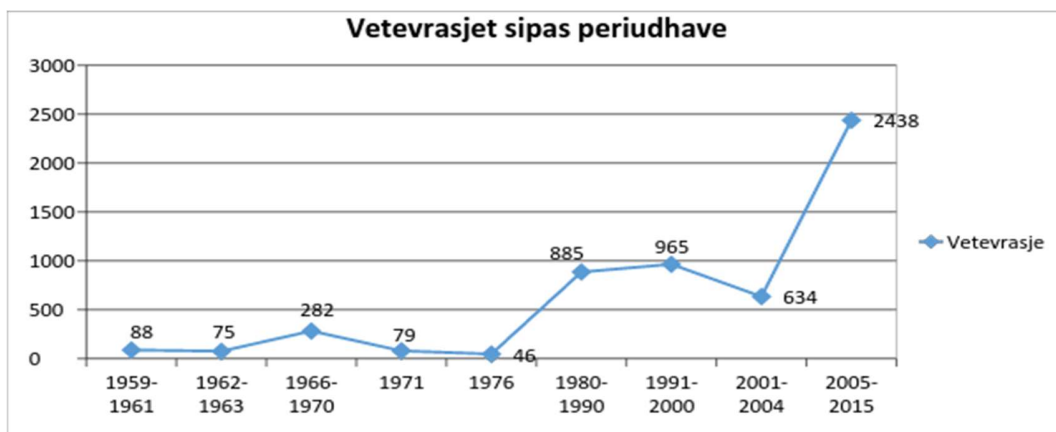
Me qëllim minimizimin dhe parandalimin e vetëvrasjeve në radhët e organizatës sonë

policore, është i nevojshëm hartimi i politikave dhe identifikimi i faktorëve të riskut e shenjave paralajmëruese që janë treguese të prirjes për vetëvrasje, brenda organizatës policore. Përcaktimi i nivelit të rrezikut të vetëvrasjes për komunitetin policor, si dhe të shkaktarëve e të rrethanat ndikuese, mundësojnë që ky informacion të jetë në dispozicion të strukturave drejtuese policore, në kuadër të organizimit të punës për parandalimin e kësaj dukurie brenda organizatës policore.

4. Përfundime e rekomandime

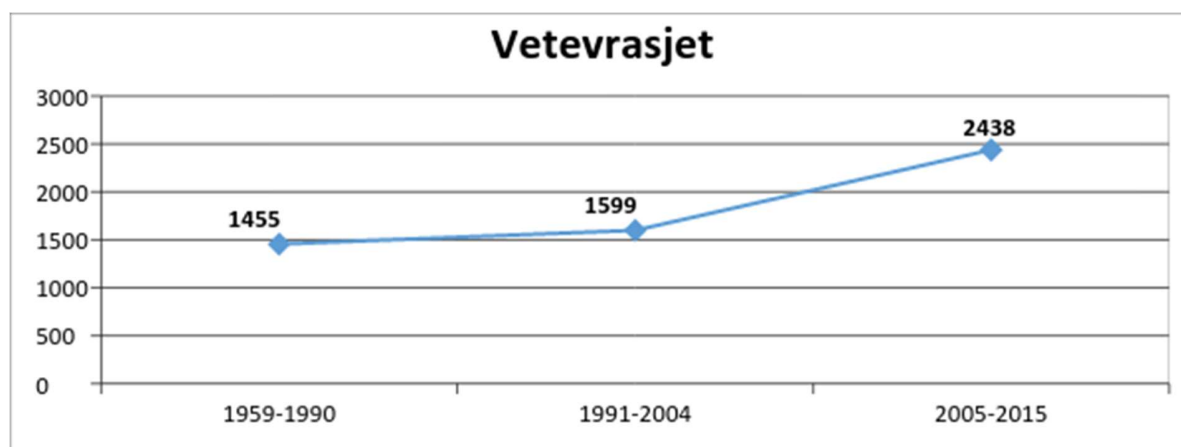
Në përfundim të këtij punimi, të dhënat për vetëvrasjet për kohështrirjen e të tre periudhave, 1959-2015, të marra së bashku, në paraqitje grafike (grafiku nr. 25) janë si më poshtë:

Grafiku Nr. 25

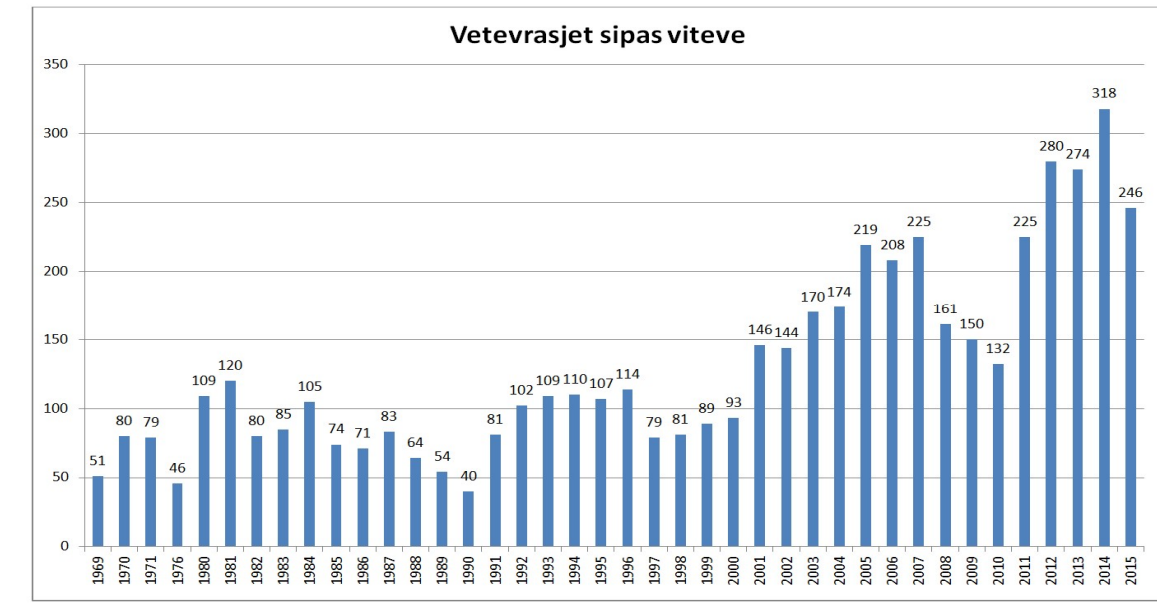
Ndërsa të dhënat e vetëvrasjeve, të evidentuara e të grupuara sipas periudhave studimore 1959-1990; 1991-2004 dhe 2005-2015 në paraqitje grafike, janë si më poshtë:

Grafiku Nr. 26

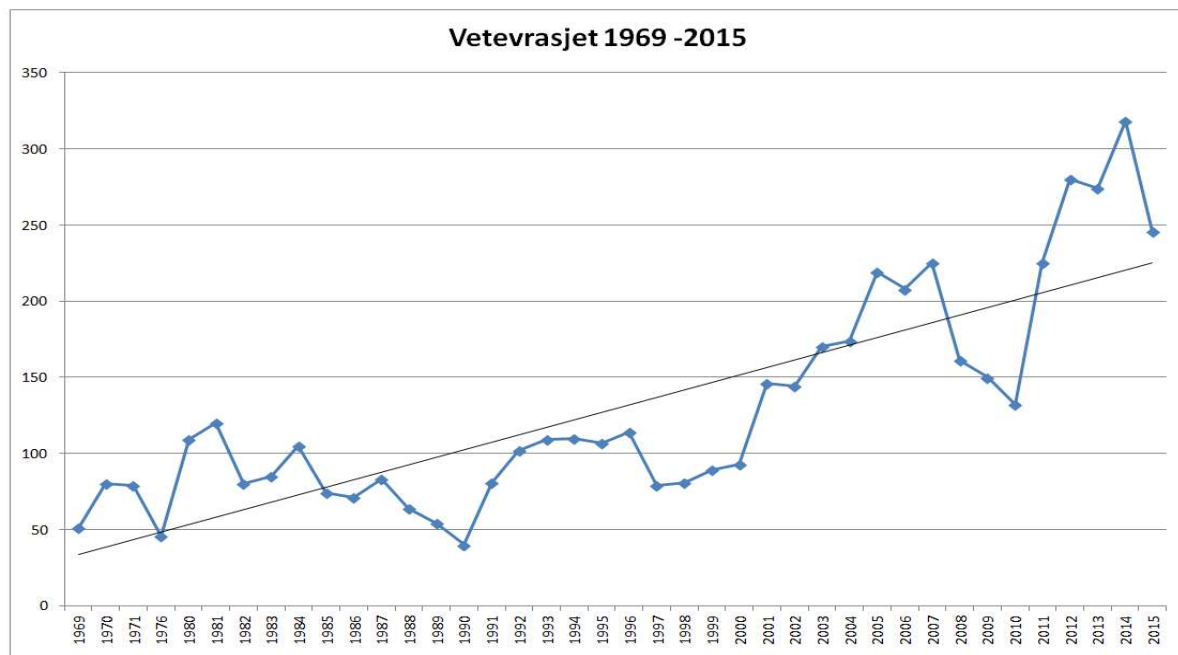

Trendi i vetëvrasjeve, për kohështrirjen 1969-2015, në paraqitje grafike (grafiku nr. 27) është si më poshtë:

Grafiku Nr. 27

Grafiku Nr. 28

Pasi studiuam, në gjithë dinamikën e saj, dukurinë e vetëvrasjes në shoqërinë shqiptare, në një shtrirje kohore për më shumë se një gjysmë shekulli (1959- 2015) e në dy rinde ekonomiko-shoqërore, por duke u fokusuar kryesisht në periudhën 2005-2015, bazuar në përhapjen e kësaj dukurie sipas grupmoshave, aspektit gjinor, mënyrave dhe mjeteve të kryerjes, shtrirjen gjeografike, faktorëve ndikues dhe motiveve nxitëse të vetëvrasjes në shoqërinë shqiptare, mbështetur në analiza, hulumtime, sintezat e gjetjet e këtij studimi, arrijmë në këto përfundime kryesore:

1. Në Shqipëri, dukuria e vetëvrasjes ka një prirje në rritje, sidomos në dhjetëvjeçarin e fundit. Grupet potencialisht më të rrezikuara, rezultojnë të jenë nga mosha e mesme; me arsim 8 ose 9 vjeçar; më shumë meshkujt; me prirje rritëse tek femrat të vetëvrasjeve në tentativë; me tendencë në rritje drejt zonave urbane; më shpërndarje gjeografike më shumë në qarqet Tiranë, Durrës, Lezhë, Fier, Shkodër; me shtrirje stinore, kryesisht në muajt e verës dhe pranverës.

2. Faktorë që lidhen me shëndetin mendor si depresioni, gjendjet e ankthit e vetmisë, izolimi, humbja e shpresës, stresi, problemet mendore dhe moskurimi e mostrajtimi në mënyrën e duhur; faktorë lidhur me problemet sociale si, konfliktet në çift, çështja e ruajtjes së nderit, humbja e partnerit, lidhje të dobëta shoqërore, dhuna në familje, këndvështrimi i errët për jetën, abuzimi me alkoolin e drogën, paragjykimi e stigmatizimi, predikimet fetare, si dhe faktorë ekonomikë si, gjendja e rënduar ekonomike, futja në borxhe, stresi si pasojë e punës

apo profesionit, konfliktet për pronën, etj., konsiderohen si faktorët kryesor të rrezikut, të cilët nxisin predispozitën për vetëvrasje në vendin tonë.

3. Dukuria e vetëvrasjes në radhët e punonjësve të policisë, është në shifra të ulëta, në raport me numrin e vetëvrasjeve në vend dhe krahasuar dhe përhapjen e këtij fenomeni në organizatat policore të disa vendeve të tjera, por me një tendencë në rritje, sidomos vitin e fundit të periudhës analizuese. Rastet e ndodhura, i përkasin kryesisht punonjësve të policisë me gradë më të ulët, kryesisht inspektor, në funksione bazë dhe në moshë të mesme e lart (46-65 vjeç).

4. Dukuria e vetëvrasjes ndikon në çështjet e sigurisë, përkatësisht në sigurinë publike dhe ka impakt të drejtpërdrejtë në sigurinë e jetës së individit.

5. Rekomandime

Bazuar në analizat dhe përfundimet e mësipërme, rekomandojmë:

1. Hartimi i Strategjisë Kombëtare për parandalimin e vetëvrasjeve si dhe e Planit të Veprimit në zbatim të saj. Ky dokument, të përfshijë objektiva të detajuara dhe detyrimet për të gjithë aktorët shtetërorë e joshetërorë që mund të ndikojnë direkt apo indirekt në parandalimin e dukurisë së vetëvrasjeve.

2. Hartimin e politikave, në funksion të minimizimit dhe të parandalimit të dukurisë së vetëvrasjes brenda organizatës policore; të përfshijnë dhe jo vetëm, trajnimin e supervisorëve të policisë për t'i pajisur ata me njohuritë dhe aftësitë e duhura që të kuptojnë kur punonjësi i policisë ka shqetësime dhe sjellje rrezikuese, të cilat dëshmojnë për mendime apo tentativë vetëvrasjeje.

3. Hartimi i strategjisë dhe politikave për parandalim dhe reduktim të vetëvrasjes, të jenë në mbështetje të një policimi më efektiv dhe, në funksion të sensibilizimit të aktorëve shtetërorë e jo vetëm, për sigurizimin e kësaj dukurie, në nivelin e kërcënimeve për sigurinë njerëzore.

5.1 Prognoza për të ardhmen

Dukuria e vetëvrasjes në vendin tonë do të vazhdojë të ketë një trend në rritje. Kjo për shkak të tranzicionit të tejzgatur dhe të problemeve të mëdha social ekonomike, mangësive në përgatitjen e shoqërisë shqiptare për t'u ballafaquar me këtë dukuri, si dhe të mangësive të theksuara, të kujdesit ndaj shëndetit mendor. Hartimi dhe zbatimi i strategjisë së rekomanduar për parandalimin e vetëvrasjeve, do mundësojë që të paktën edhe për një periudhë afatmesme 3-5 vjeçare, shoqëria shqiptare të fillojë të ndërgjegjësohet e të ballafaqohet seriozisht, me pasojat e kësaj dukurie. Ky do të jetë fillimi i një investimi të madh për parandalimin e kësaj dukurie në të ardhmen.

Literatura

1. Jack D. Douglas, “*The sociological analysis of social meanings of suicide*” (UK: Cambridge University Press, 1966).
2. Keith Hawton, Deborah Casey, Elizabeth Bale, Dorothy Rutherford, Helen Bergen, Sue Simkin, Fiona Brand dhe John Ryall, *Self-Harm in Oxford* (Oxford: Centre for Suicide Research, Department of Psychiatry, 2012)
3. Dr. Vjollca Dimoshi, “*Studimi i suicideve në Republikën e Shqipërisë gjatë viteve 1980-2000*,” Punim Doktorature. Biblioteka Kombëtare Tiranë. Rregjistrimi OS 4854, OS 18/18E. Tiranë 2004.
4. Dr. Sofokli Duka, *Vetëvrasja, motivet për të jetuar*. Botime GEER. Tiranë 2005.
5. Anthony Giddens, *Sociologjia*. Tiranë: Polity Press, 2007.
6. Dr. Pasho Maskuti, “Evidentimi i psikozave të vetëvrasjeve në Tiranë për periudhën 2001-2006,” *MEDICUS, The Importance and Need for Continuous Medical Education*, Vol. XVII, ISSN 1409-6366 (2012).
7. George Ritzer, Douglas J. Goodman, *Teoria Sociologjike*. UFO PRESS. Tiranë 2000.
8. Prof. Dr. Edmond Dragoti, *Psikologjia Sociale*, (Tiranë: Libri Universitar, 1999).
9. Alisabri Sabani dhe Muhamed Budimlic. *Kriminologjia*, Universiteti AAB., Prishtinë 2007).
10. David Myers, “*Social-Psikologjia*”, Tiranë: UEGEN, 2003.
11. Edwin Schniedman, “*Police Suicide: In harm’s way*,” Norwegian Institute of Public Health, Division of Mental Health, Department of Suicide Research and Prevention, Suicidology Online (2010).
12. Sharon McDonnell, “*Meeting the Needs of Parents Bereaved by Suicide: An Investigation of Health Professionals Responses to Families Bereaved by Suicide*,” National Institute for Health and Research, Pennine Care NHS Foundation Trust (2014).
13. Global Research Development, Research Buletin, Yunke Chen, Julianne Callaway dhe Taylor Pickett, *Suicide: Global Insights and U. S. Insurance Analysis*, (USA: RGA, 2014),
14. Vasilika Hysi, *Kriminologjia*, Kristalina-KH, Tiranë: 2010.
15. Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, Seksioni i V “*Vepra Penale që Rrezikojnë Jetën dhe Shëndetin nga Ndërprerja e Shtatzënisë ose Mosdhënia e Ndihmës*”, neni 99 “Shkaktimi i vetëvrasjes”.

16. Karolina Furczyk, Barbora Schutová, Tanja M Michel, Johannes Thome dhe Andreas Büttner, "The neurobiology of suicide: A review of post-mortem studies," *Journal of Molecular Psychiatry* (Atlanta: BioMed Central Ltd, 2013).
17. Të dhënat për vetëvrasjet në vitet 1966-1970, Ministria e Punëve të Brendshme, Drejtoria e Policisë Popullore, Dosja Nr. 1911, Nr. Prot. 2050: Tiranë (1971), Informacion mbi vetëvrasjet drejtuar kryetarit të Këshillit të Ministrave të R.P.SH.
18. Arkivi i Sistemit të Ministrisë Punëve të Brendshme, *Fondi Nr. 50. Drejtoria e Policisë Popullore,, Dosja Nr.7073*: Tiranë (1977), Raport mbi analizën e punës vjetore të sektorit të ndjekjes së veprimeve për vitin 1976 për zbatimin e detyrave në luftën kundër kriminalitetit dhe pasqyra e statistikave e veprimeve të ndodhura gjatë vitit 1976.
19. Arkivi i Sistemit të Ministrisë Punëve të Brendshme, *Fondi Nr. 50. Drejtoria e Policisë Popullore,, Dosja Nr.1204*: Tiranë 1961. Njoftim drejtuar Kryeministrit dhe Komitetit Qendror të P.P.SH: Mbi krimet dhe shkaqet e vetëvrasjeve në vitin 1959-1961; Mbi vrasjet dhe vetëvrasjet nga njerëz të pajisur me armë nga ana e organeve tona.
20. Arkivi i Sistemit të Ministrisë Punëve të Brendshme, *Fondi Nr. 50. Drejtoria e Policisë Popullore, Dosja Nr.1454*: Tiranë (1963), Relacion drejtuar Sekretariatit të Komitetit Qendror të P.P.Sh: Mbi krimin e vetëvrasjes në vitet 1962-1963,
21. Arkivi i Sistemit të Ministrisë Punëve të Brendshme, *Fondi Nr. 50. Drejtoria e Policisë Popullore, Dosja Nr. 1911, Nr. Prot. 2050*: Tiranë (1971), Informacion mbi vetëvrasjet drejtuar kryetarit të Këshillit të Ministrave të R.P.SH.
22. Arkivi i Sistemit të Ministrisë së Punëve të Brendshme. *Fondi Nr. 50, Drejtoria e Policisë Popullore 1945-1990*. Kumtesë: Njohja, studimi dhe zbulimi i shkaqeve të vetëvrasjeve, një nga detyrat themelore për organet e punëve të brendshme. Tiranë (1970),
23. Deduksion nga të dhënat, Ministria e Punëve të Brendshme, *Drejtoria e Policisë Popullore, Dosja Nr.2040*: Tiranë (1971), Analizë mbi vetëvrasjet, 2-16.
24. Drejtoria e Policisë së Shtetit, *Komunikata Operative* 23.08.2015 dhe 24.12.2015.
25. Drejtoria e Policisë së Shtetit. *Të dhëna për vetëvrasjet 2014-2015*.
26. Instituti i Statistikave, *Vjetori Statistikor 2010-2014* (Tiranë: ADELPRINT,

2015),

27. *Të dhënat e Shërbimit të Adiktologjisë dhe Toksikologjisë Klinike* në Qendrën Spitalore Universitare “Nënë Tereza”, Tiranë, për pacientët e hospitalizuar.